

to use, challenge or deny facts as a result of a prior statement to the contrary, if it could harm the opposing party to the dispute. The use of estoppels is impossible without all the constitutional elements in it.

Keywords: *principle of estoppel, unfair performance of international obligations, abuse of law, constitutional elements.*

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ У НАДЗВИЧАЙНО-ВРАЗЛИВОМУ СТАНІ

Т. П. Матюшкова

У тезах доповіді визначені неповнолітні особи, надзвичайно-вразливий стан яких обумовлює особливості тактики їх допиту. Розкрито особливості тактики допиту неповнолітніх у надзвичайно-вразливому стані за методикою «Зелена кімната».

Ключові слова: *особливості тактики допиту, неповнолітні у надзвичайно-вразливому стані, методика «Зелена кімната».*

Розробка та впровадження нетравматичних методів допиту є одним із актуальних завдань для вітчизняних науковців і практиків. Неповнолітні жертви злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, неповнолітні очевидці насильницьких злочинів, особи з особливостями фізичного чи(ї) ментального розвитку є надзвичайно-вразливими особами, участь яких у кримінальному судочинстві потребує особливої уваги слідчих. Модель допиту зазначених осіб, на наш погляд, потребує вдосконалення, а процесуальні правила даної слідчої (розшукової) дії – змін. Необхідність ефективного впровадження таких спеціальних практик і механізмів, як методика «Зелена кімната», є не тільки пріоритетною засадою формування та здійснення дружнього до дитини правосуддя, що декларується міжнародними і національними стандартами [1, 2]. Це також є об'єктом особливої уваги вітчизняних правозахисників, які запровадили проект «Дружня до дитини система правосуддя» [3, 4], та напрямом зосередження зусиль освітян вищих закладів освіти зі специфічними умовами навчання [5, 6].

Аналіз науково-методичної літератури, огляд успішної європейської практики проведення допитів дітей за методикою «Зелена кімната» дозволяє визначити такі особливості тактики проведення допиту неповнолітніх у надзвичайно-вразливому стані:

1) обов'язкове використання комплексу демонстраційних ляльок, що виготовлені з м'яких матеріалів, мають відповідні анатомічні особливості приналежності до чоловічої чи жіночої статі і вигляд дітей, дорослих чи осіб похилого віку;

2) місце проведення допиту – спеціально-обладнане приміщення, що складається із двох ізольованих кімнат, одна з яких є «зеленою кімнатою», в умовах якої слідчий допитує певну особу, а інша являє собою службовий кабінет для забезпечення участі у допиті передбачених законом осіб.

«Зелена кімната» має бути обладнана як житлове приміщення із стінами і м'якими меблями пастельного кольору, наповнена інтерактивними іграми та іграшками, книжками для різного віку й особливостей розвитку, засобами для малювання тощо. Також у «зеленій кімнаті» мають бути наявний комплект демонстраційних ляльок, обладнане місце для їх зберігання, та встановлені 3-4 купольні відеокамери із можливістю запису звуку. Стіни та входні двері мають бути достатньою мірою звукоізольовані, щоб сторонні звуки ззовні не заважали встановленню слідчим психологічного контакту із допитуваною особою та її допиту, так само як і сам процес допиту не міг бути почутим ззовні «зеленої кімнати». В цілому обстановка «зеленої кімнати» має створювати затишну атмосферу, сприятливу для допиту осіб у надзвичайно-вразливому стані, задля мінімізації у дитини почуття небезпеки, забезпечення можливості сконцентруватись на свідченнях, а також для зменшення рівня

повторної її травматизації. Слідчому слід використовувати бездротову монофонічну гарнітуру для зв'язку з іншими учасниками слідчої (розшукової) дії, що під час допиту перебувають у службовому кабінеті.

Службовий кабінет має бути обладнаний комп'ютерною та іншою технікою для забезпечення аудіо- і відеозапису допиту, дистанційної комунікації слідчого з його учасниками за допомогою мікрофону, аудіо- і відеоспостереження учасниками за ходом допиту через встановлені у кабінеті колонки і монітори. У службовому кабінеті має бути достатньо місця для розміщення широкого кола осіб – спеціаліста, що забезпечує відео та аудіо фіксацію допиту, психолога, педагога, інших фахівців у разі необхідності (наприклад, лікаря), а також законного представника допитуваної особи, захисника, слідчого судді (при проведенні допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні в порядку ст. 225 КПК України), ін.

3) умови проведення допиту. До таких умов, зокрема, відносяться форма гри, бесіди й допит, дружній до дитини. Зазначене обумовлене місцем проведення допиту, розташуванням учасників допиту в одному приміщенні – «зеленій кімнаті», а присутніх у іншому – службовому кабінеті. Специфічні умови проведення допиту зазначеної категорії осіб також враховуються застосуванням слідчим тактико-психологічних прийомів, відповідних віку, процесуальному статусу, стану здоров'я, психологічним особливостям допитуваного, виду вчиненого злочину тощо.

4) процедура допиту. На початку спілкування слідчому доцільно встановити психологічних контакт із неповнолітнім допитуваним, коротко і зрозуміло роз'яснити дитині суть і порядок проведення допиту. Виконуючи вимоги ч. 3 ст. 226 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) та роз'яснюючи особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, обов'язок про необхідність давання правдивих показань, доцільно встановити чи розуміє допитувана особа, що таке правда/неправда. З цієї метою слідчий має, в першу чергу, попередити дитину про таку перевірку. Після чого – поставити питання з метою з'ясування чи розуміє дитина зміст правди і чи відділяє правду від неправди. Наприклад, вказавши на м'які меблі чи інший елемент обстановки кімнати, спитати, чи правда те, що вони тут знаходяться. Тільки після отримання відповіді, що свідчить про розуміння допитуваною змісту правда/неправда, слід поставити відкрите питання про обставини події. За перших труднощів у їх викладенні, слідчому доцільно запропонувати дитині обрати відповідні демонстраційні ляльки, використання яких допоможе не тільки встановити механізм злочину, але й те, наскільки дитина розуміє призначення та як називає окремі частини тіла, зокрема ті, на які були спрямовані злочинні дії, а також ті, використовуючи які вони були вчинені.

5) рівень фахової підготовки слідчого для допиту особи у надзвичайно вразливому стані. Зокрема, слідчий має бути добре обізнаним про вікові та психологічні особливості неповнолітніх, у тому числі тих, які мають ментальні та фізичні особливості розвитку. Також слідчий має володіти знаннями та вміннями розпізнавання емоційного стану допитуваних, високим рівнем комунікативних знань і вмінь, бути здатним проявляти емпатію, а також бути терплячим, тактовним, пристосувати власний темп розмови до можливостей і ступеню розвитку дитини, проявляти винахідливість та креативність у контакті з нею тощо.

6) час проведення допиту. Мова йде, в першу чергу, про необхідність невідкладного проведення допиту дитини у вразливому стані, адже з часом вона може забути окремі обставини злочину, піддатися навіюванню з боку оточуючих її дорослих людей, дофантазувати окремі деталі події тощо. Але це обмежує можливості слідчого щодо ретельної підготовки до допиту та вивчення особистості дитини. Також слід правильно розраховувати терміни проведення допиту неповнолітніх, визначені у ч. 2 ст. 226 КПК України. У ситуації, коли встановлення психологічного контакту з дитиною, що знаходиться у надзвичайно вразливому стані, зайняло тривалий час, це може негативним чином вплинути на повноту отриманих показань. В решті решт, проведення допиту неповнолітніх слід планувати виключно на першу половину дня.

Резюмуючи вищевикладене слід відзначити доцільність подальших досліджень тактичних особливостей допиту неповнолітніх у надзвичайно-вразливому стані. Адже

ефективне впровадження методики допиту «Зелена кімната» вимагає внесення відповідних змін до КПК України, спрямованих на: 1) забезпечення якомога меншої кількості опитувань чи допитів дитини; 2) прийняття відеозапису свідчень дитини як доказу у справі, щоб унеможливити її подальшу травматизацію; 3) врегулювання місця розташування осіб, які мають бути присутні під час допиту неповнолітнього, ін.

Джерела та література:

1. Закон України № 4988-VI від 20.06.2012 р. «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4988-17#n2> (дата звернення 09.12.2019).

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1027-р. «Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року».

3. Гуманізація допитів: чому потрібно перестати калічити дітей // URL: <https://dejure.foundation/news/gumanizacia-dopytiv-chomu-potribno-perestaty-kalichyty-ditey> (дата звернення 09.12.2019).

4. Фондація DEJURE запускає новий проєкт напрямку «Правосуддя, дружнє до дитини» // URL: <https://dejure.foundation/news/fundacia-dejure-zapuskae-novyj-proekt-napriamku-pravosuddia-dlia-ditey> (дата звернення 09.12.2019).

5. Курсантів університету та патрульних поліцейських навчали проводити допити за англійською моделлю «PEACE» // URL: <http://univd.edu.ua/uk/news/4891> (дата звернення 10.12.2019).

6. Впровадження передових практик в освітній процес // URL: <http://univd.edu.ua/uk/news/5959> (дата звернення 10.12.2019).

Matiuszkova T. Tactical peculiarities of interviewing of the minors in extremely vulnerable state. *The types of minors, extremely vulnerable state of which determines the peculiarities of their interview, are indicated in the abstract. Tactical peculiarities of interviewing of an extra-vulnerable minor by the Green Room's technique have been described.*

Keywords: *tactical peculiarities of interviewing, minors in extremely vulnerable state, Green Room's technique.*

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДЕРЖАВНІЙ ЗРАДІ

Ю. Ю. Микитюк

Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. П. Гусак

Тези доповіді висвітлюють особливості розвитку кримінально-правових норм, що регламентували відповідальність за державну зраду в Україні на різних етапах її становлення.

Ключові слова: *державна зрада, генезис, кримінально-правова протидія, перехід на бік ворога.*

Дослідження генезису кримінально-правової протидії державній зраді, варто розпочати з часів становлення та розвитку Давньоруської держави. Найвизначнішою пам'яткою давньоруського права є Руська, об'єктами злочину за якою визнавалися життя, здоров'я, честь та власність [1, с. 27-29]. При цьому, основи державності об'єктом злочину не виступали, як і не існувало таких понять, як «злочин проти держави» або ж «державна зрада».

Після занепаду Галицько-Волинського князівства (кінець XIV ст.), на українських землях, що входили до складу Литовської держави основними чинними джерелами права залишались звичаєве давньоруське право та Руська правда. Однак, вже у 1468 році був